
Osnove CAN magistrale

Projekti za Arduino Uno i Raspberry Pi

Dr Dogan Ibrahim
&
Ahmet Ibrahim, BSc., MSc.

Agencija Eho
www.infoelektronika.net

- Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme biti reprodukovan u bilo kom materijalnom obliku, uključujući fotokopiranje ili slučajno ili nenamerno smeštanje na bilo koji elektronski medijum sa ili uz pomoć bilo kog elektronskog sredstva, bez pismenog odobrenja nosioca autorskih prava osim u skladu sa odredbama zakona o autorskim pravima, dizajnu i patentima iz 1988. godine ili pod uslovima izdatim od Copyright Licensing Agency Ltd, 90 Tottenham Court Road, London, England W1P 9HE. Prijave za pismene dozvole radi štampanja bilo kog dela ove publikacije upućuje se izdavaču ove knjige.
- Izjava: Autor i izdavač su uložili najveće napore da bi se obezbedila tačnost informacija sadržanih u ovoj knjizi. Autor i izdavač ne mogu da pretpostave neprijatnosti i ovom izjavom isključuju bilo kakvu odgovornost za bilo koju stranku koja bi imala gubitke ili štetu uzrokovanu greškama ili propustima u ovoj knjizi, bez obzira da li su greške ili propusti nastali usled nemara, nezgode ili bilo kog drugog razloga.

ISBN 978-86-80134-46-8

Osnove CAN magistrale

Naslov originala: The CAN Bus Companion

Autor: Dr Dogan Ibrahim i Ahmet Ibrahim, BSc., MSc.

Prevod: Biljana Tešić

Izdaje i štampa: Agencija Eho, Niš

e-mail: redakcija@infoelektronika.net

Tiraž: 200

Godina izdanja: 2023

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

004.383/.384
681.586

ИБРАХИМ, Доган, 1954-

Osnove CAN magistrale : projekti za Arduino Uno i Raspberry Pi / Dogan Ibrahim, Ahmet Ibrahim ; [prevod Biljana Tešić]. - Niš : Agencija Eho, 2023 (Niš : Agencija Eho). - 160 str. : ilustr. ; 24 cm

Prevod dela: The CAN Bus Companion. - Tiraž 200.

ISBN 978-86-80134-46-8

1. Ибрахим, Ахмет [аутор]

а) Микроконтролери -- Примена б) Мерни инструменти, сензорски -- Примена

COBISS.SR-ID 110676489

Sadržaj

Predgovor	8
Poglavlje 1 • Automobilski komunikacioni sistemi	11
1.1 Pregled.....	11
1.2 Mrežni sistemi vozila	13
1.2.1 LIN sistem	14
1.2.2 FlexRay	14
1.2.3 MOST	14
1.2.4 Byteflight	15
1.2.5 Intellibus.....	15
1.2.6 CAN sistem.....	15
1.2.7 Drugi sistemi.....	17
1.3 Uporedni pregled automobilskih komunikacionih sistema	17
1.4 Osnovne strukture CAN automobilskog sistema	20
1.5 Prednosti CAN sistema.....	24
1.6 Nedostaci CAN sistema	24
1.7 Svojstva CAN sistema.....	24
1.8 CANopen	25
Poglavlje 2 • Struktura CAN fizičkog sloja	26
2.1 Pregled.....	26
2.2 Završetak na CAN liniji	26
2.3 Brzina prenosa podataka u CAN sistemu	29
2.4 Dužina spoja kabla	30
2.5 Čvor CAN linije	30
2.6 Nivoi signala CAN linije.....	31
2.6.1 CAN_H napon	31
2.6.2 CAN_L napon.....	32
2.6.3 CAN talasasti signal.....	32
2.6.4 Arbitraža na liniji.....	33
2.6.5 Primopredajnik linije.....	33

2.7 CAN konektori	34
2.8 CAN repetitori.....	37
2.9 CAN PC interfejs.....	38
Poglavlje 3 • Poruke u CAN komunikaciji	39
3.1 Poruka sa podacima (Data Frame)	40
3.1.1 Početak poruke (SOF – Start of Frame)	42
3.1.2 Polje arbitraže (Arbitration Field)	42
3.1.3 RTF polje	44
3.1.4 Kontrolno polje (Control Field)	44
3.1.5 Polje podataka (Data Field)	45
3.1.6 CRC polje	45
3.1.7 ACK polje.....	46
3.1.8 Polje kraja poruke (End of Frame Field)	47
3.2 Poruka sa zahtevom za podacima (Remote Frame)	47
3.3 Poruka o grešci (Error Frame)	47
3.4 Poruka o zauzetosti (Overload Frame)	49
3.5 Proširene poruke CAN sistema	50
3.6 Rezime	51
Poglavlje 4 • Razmena podataka na CAN sistemu	52
4.1 Pregled.....	52
4.2 Razmena podataka pomoću poruka sa podacima.....	52
4.3 Poruke sa zahtevom za podacima na liniji	55
Poglavlje 5 • Interfejs moduli CAN sabirnice.....	57
5.1 Pregled.....	57
5.2 MCP2515 CAN bus interfejs modul	57
5.2.1 MCP2515 CAN Controller čip	59
5.2.2 TJA1050 CAN Transciever čip.....	62
Poglavlje 6 - Projekti za Arduino Uno CAN magistralu	63
6.1 Pregled.....	63
6.2 Arduino Uno CAN interfejs magistrale	63
6.3 Projekat 1 - Komunikacija između Arduina i Arduino CAN magistrale.....	63

6.4 Projekat 2 - Taster i LED	72
6.5 Projekat 3: Taster i LED sa prekidima CAN magistrale.....	76
6.6 Projekat 4 - Daljinski temperaturni alarm	79
6.7 Projekat 5 - Zahtev za temperaturu	83
6.8 Projekat 6 - Zahtev za temperaturu pomoću dugmeta	87
6.9 Projekat 7: RGB displej sa dugmadima	90
6.10 Projekat 8: Prikaz temperature i vlažnosti okoline na LCD-u	95
6.11 Projekat 9 - CAN magistrala sa 3 čvora: Spoljno i unutrašnje merenje temperature.....	106
6.12 Korišćenje prihvatnih maski i filtera.....	111
6.13 Projekat 10: CAN magistrala sa 3 čvora: Spoljno i unutrašnje merenje temperature pomoću tastera	114
Poglavlje 7 - Uslovi grešaka na CAN magistrali	122
7.1 Pregled.....	122
7.2 Umetanje bitova.....	122
7.3 Detekcija greške CAN magistrale	123
7.3.1 Greška bita	124
7.3.2 Greška umetanja bitova	124
7.3.3 CRC greška	124
7.3.4 Greška okvira	124
7.3.5 ACK greška	124
7.4 Ograničavanje greške na CAN magistrali	124
7.5 Rezime	126
Poglavlje 8 - Analizatori CAN magistrale	127
8.1 Pregled.....	127
8.2 Analizatori CAN magistrale.....	127
8.2.1 Microchip, Inc. analizator CAN magistrale	127
8.2.2 CANdo.....	128
8.2.3 PCAN Explorer	129
8.2.4 CAN-Bus-Tester 2 (CBT2)	130
8.2.5 BitScope Logic.....	132
8.2.6 LAP-C logički analizator.....	133
8.3 Projekat 11 – „Njuškalo“ CAN magistrale.....	134

8.4 Rezime	138
Poglavlje 9 – Projekti za Raspberry Pi CAN magistrale	140
9.1 Pregled	140
9.2 Projekat 11: Jednostavna komunikacija Raspberry Pi – Arduino Uno CAN magistrala	140
9.3 Projekat 12 - Raspberry Pi prikazuje poruke sa CAN magistrale	146
9.4 Projekat 13 - Kontrolisanje LED-ova povezanih sa Arduino Uno-m	148
9.5 Korišćenje Python-a za programe CAN magistrale	151
9.6 Projekat 14 - Kontrolisanje LED-ova pomoću dugmadi	152
9.7 Projekat 15 - CAN magistrala sa 3 čvora: Kontrolisanje LED-ova na Raspberry Pi čvoru i Arduino Uno čvoru ...	154
Dodatak	160

Predgovor

Struktura Controller Area Network (akronim: CAN) je prvobitno razvijena za upotrebu u putničkim automobilima. Danas su sofisticirani čipovi CAN kontrolera dostupni od preko 20 proizvođača, a CAN pronalazi primenu u drugim oblastima kao što su medicina, vazduhoplovstvo, kontrola procesa, automatizacija i tako dalje. Uspostavljanjem CAN-a u okviru udruženja za automatizaciju (CiA) 1992. godine, proizvođači i korisnici su se okupili da razmene ideje i razviju CAN standarde i specifikacije.

U ovoj knjizi je opisana upotreba Arduino Uno-a i Raspberry Pi-a 4 u praktičnim projektima zasnovanim na CAN magistrali. Korišćenje Arduino Uno-a ili Raspberry Pi-a sa standardnim modulima interfejsa CAN magistrale značajno olakšava razvoj, debugovanje i testiranje projekata zasnovanih na CAN magistrali. Projekti su dati korišćenjem CAN magistrale sa 2 i 3 čvora.

Ova knjiga je napisana za studente, inženjere u praksi, entuzijaste i za sve ostale koji žele da nauče više o CAN magistrali i njenoj primeni. U knjizi se pretpostavlja da čitalac ima izvesno znanje o osnovnoj elektronici. Poznavanje C i Python programskih jezika i programiranje Arduino Uno-a pomoću njegovog IDE-a i Raspberry Pi-a biće od koristi, posebno ako čitalac namerava da razvije projekte zasnovane na mikrokontroleru koristeći CAN magistralu.

Knjiga bi trebalo da bude koristan izvor referentnog materijala za sve koji su zainteresovani da pronađu odgovore na sledeća pitanja:

- Koji sistemi magistrale su dostupni za automobilsku industriju?
- Koji su principi CAN magistrale?
- Kako mogu da kreiram fizičku CAN magistralu?
- Koji tipovi okvira (ili paketa podataka) su dostupni u sistemu CAN magistrale?
- Kako se greške mogu otkriti u sistemu CAN magistrale i koliko je sistem CAN magistrale pouzdan?
- Koji tipovi kontrolera CAN magistrale postoje?
- Kako da koristim kontroler CAN magistrale MCP2515?
- Kako da kreiram projekte CAN magistrale zasnovane na Arduino Uno-u sa 2 čvora?
- Kako da kreiram projekte CAN magistrale sa Arduino Uno-u sa 3 čvora?
- Kako da podesim maske prihvatanja i filtere prihvatanja?
- Kako da analiziram podatke na CAN magistrali?
- Kako da kreiram projekte CAN magistrale sa 2 čvora zasnovane na Raspberry Pi-u?
- Kako da kreiram projekte CAN magistrale sa 3 čvora zasnovane na Raspberry Pi-u?

Nadamo se da će vam knjiga biti korisna i prijatna i da ćete moći da kreirate svoj sledeći projekat CAN magistrale koristeći Arduino Uno i/ili Raspberry Pi sa modulima interfejsa CAN magistrale.

*Dogan Ibrahim i Ahmet Ibrahim
London, 2022. godina*

Poglavlje 1 • Automobilski komunikacioni sistemi

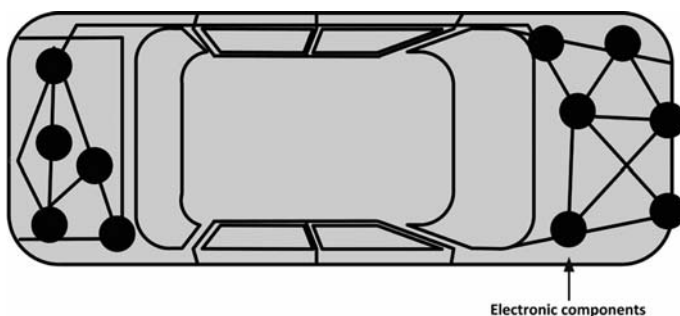
1.1 Pregled

Današnja vozila su veoma kompleksne mašine koje sadrže mehaničke i elektronske delove. Poslednjih godina, broj elektronskih komponentata koje se koriste u vozilima rapidno raste. Povećanje zahteva za bezbednost, udobnost i performanse dovelo je do toga da se u moderna vozila dodaje mnogo više elektronskih komponenti. Došlo je do povećanja potražnje za povezivanjem ovih elektronskih komponentata na takav način da mogu komunicirati pouzdano, bezbedno i u realnom vremenu.

U prošlosti, elektronske jedinice su bile povezane na složen način pomoću stotina žica na različitim delovima vozila. Prema tome, bilo je veoma teško otkriti elektronski kvar. Nije postojala koordinacija između različitih delova elektronike jer se svakim elektronskim delom upravljalo nezavisno. Održavanje i popravka elektronskih delova vozila je bilo izuzetno teško, zato što u mnogim slučajevima nije bilo jednostavno locirati i promeniti neispravn deo.

Bezbednost putnika u savremenim vozilima je, takođe, postala jedna od najvažnijih tema. U protekloj deceniji bezbednosna oprema je evoluirala i prešla je sa fizičke na elektronsku bezbednost, počev od tehnologije kočnica i tipa, pa sve do zaštite od sudara i airbagova, a najskorije i na bezbednosne sisteme za pomoć vozačima. Najnovija savremena vozila su pametne mašine i opremljena su mnogim sensorima koji mogu da procene okruženje i da prikažu korisne i bezbednosne informacije vozačima. Ovi senzori formiraju pametne lokalne mreže zajedno sa aktuatorima, displejima i brzim digitalnim procesorima, kao što su ugrađeni mikrokontroleri za velike brzine.

Na slici 1.1 prikazan je tradicionalni elektronski sistem vozila sa sensorima i aktuatorima koji su međusobno povezani na složen način. Jedan od glavnih problema u ovom tipu dizajna je održavanje. Ožičenje je toliko složeno da je bilo gotovo nemoguće pratiti i popraviti kvar.

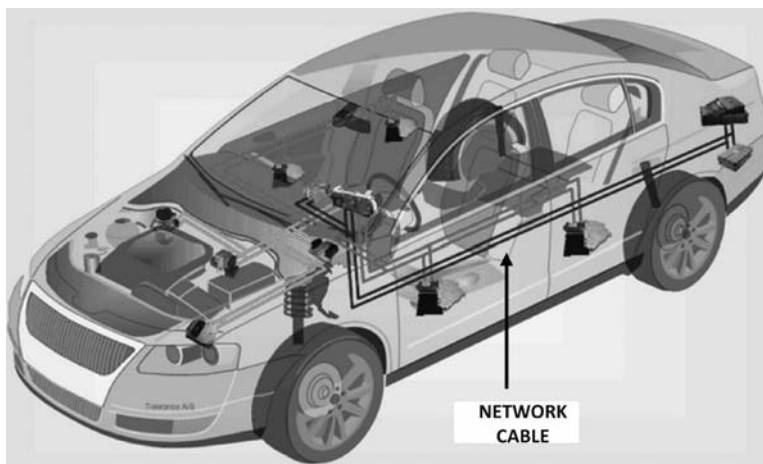

Slika 1.1 – Tradicionalna elektronika vozila

Pošto se složenost elektronike vozila povećavala, proizvođačima je postalo komplikovano da dizajniraju bezbedne i pouzdane elektronske sisteme zasnovane na starim

tradicionalnim metodama. Trenutni zahtevi se ne mogu ispuniti pomoću jednostavnih elektronskih upravljačkih jedinica. Rešenje je da se različiti elektronski moduli povežu sa mrežom visokih performansi. Zato je postalo neophodno da se dizajnira elektronski sistem zasnovan na mreži u koju se elektronski moduli mogu lako dodati i zatim kontrolisati sa pametne centralne jedinice (tj. upravljačke jedinice motora). Rezultat toga je „pametan“ automobil u kome se koriste mnogi senzori i aktuatori za detektovanje okruženja i obavljanje više funkcija. Primer je automatsko uključivanje farova kada padne mrak ili kada automobil prolazi kroz tunel. Drugi primer je automatski rad brisača vetrobrana kada počne kiša i tako dalje.

Jedna od prednosti elektronskog sistema zasnovanog na umrežavanju je prilično lako praćenje i otkrivanje neispravnog modula. Pored toga, ožičenje je mnogo jednostavnije i lakše za održavanje. Na primer, komunikacijom sa centralnom pametnom upravljačkom jedinicom može da se otkrije da li je ceo elektronski sistem ispravan, a ako nije, neispravni moduli se mogu lako detektovati. Takođe, umreženi sistem omogućava različitim modulima na mrežnim vodovima da međusobno komuniciraju i razmenjuju informacije, ako je potrebno. Na primer, pametna upravljačka jedinica može da primi vrednost temperature motora sa modula senzora temperature. Ova temperatura može, zatim, da se prikaže na elektronskoj komandnoj tabli. Ukoliko je temperatura previsoka, odgovarajući signali se mogu poslati na određene komponente kako bi se preduzele zaštitne mere. Na slici 1.2 prikazano je savremeno vozilo u kome se za povezivanje i kontrolu elektronskih modula koristi elektronski mrežni sistem.

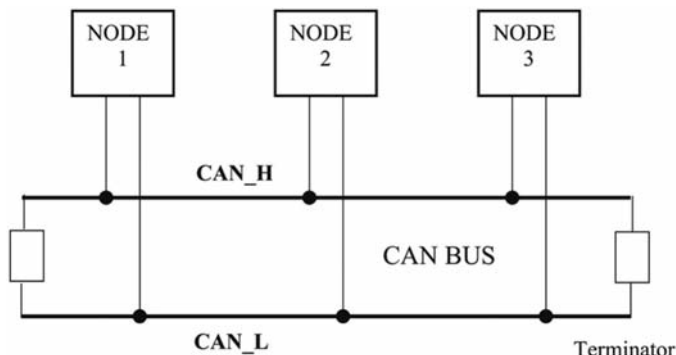
Slika 1.2 – Savremeno vozilo sa elektronskom mrežom

Ovo poglavlje sadrži pregled najvažnijih mrežnih sistema vozila koje se trenutno koriste i tabelu u kojoj se upoređuju prednosti i nedostaci svakog sistema.

Poglavlje 2 • Struktura CAN fizičkog sloja

2.1 Pregled

Fizički sloj formira interfejs hardvera koji uspostavlja vezu između niza čvorova. Za komunikaciju na liniji potrebno je najmanje dva čvora. Na slici 2.1 prikazan je CAN sistem sa tri čvora. Komunikaciona linija se sastoji od kabla sa upredenim paricama i završava se otpornicima na oba kraja, tako da otpornik na liniji ima 120 oma. Jedan kabl se zove CAN_H, a drugi se zove CAN_I.

Slika 2.1 – CAN sistem sa tri čvora

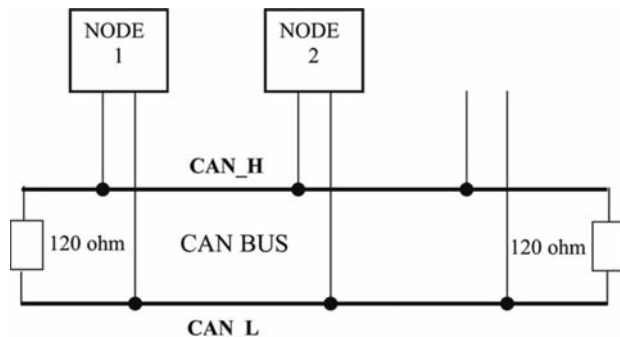
2.2 Završetak na CAN liniji

Linija se prekida da bi se smanjile refleksije signala. Obično je na svakom kraju linije priključen jedan otpornik od 120 oma. Iako snaga izabranog otpornika nije naročito važna, treba uzeti u obzir moguće kratke spojeve u napajanju linije pri izboru snage otpornika. Najviše se koristi otpornik snage 1/4 W i tolerancije 5%, ali preporučuje se korišćenje veće snage otpornika (npr. 1 W) da bi se izbeglo oštećenje na liniji zbog mogućih kratkih spojeva primopredajnika.

Iako se koristi jedan otpornik od 120 oma, uglavnom se mogu koristiti sledeće metode za završetak linije:

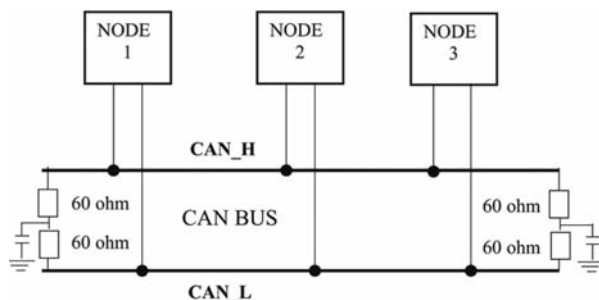
- Standardni završetak
- Podeljeni završetak
- Pristrasni podeljeni završetak

Najčešće korišćena metoda završetka je standardni završetak za koji se koristi otpornik od 120 oma na svakom kraju linije, kao što je prikazano na slici 2.2.

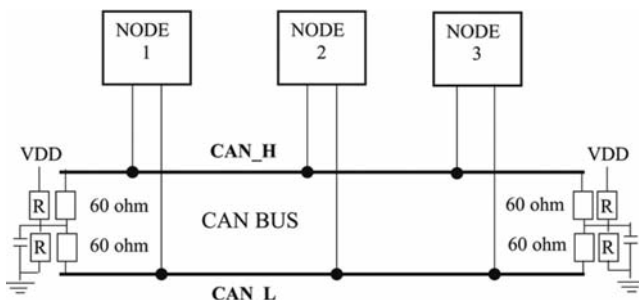
Slika 2.2 – Standardni završetak linije

Na slici 2.3 prikazan je podjeljeni završetak koji postaje sve popularniji. Kod ove metode se koriste dva otpornika od 60 oma i kondenzator na svakom kraju linije. Prednost ove metode je to što se eliminiše šum visoke frekvencije iz komunikacionih linija. Treba voditi računa da se otpornici upare tako da se ne smanji efikasna imunost na liniji. Obično se bira 4,7 nF kondenzator koji generiše odziv.

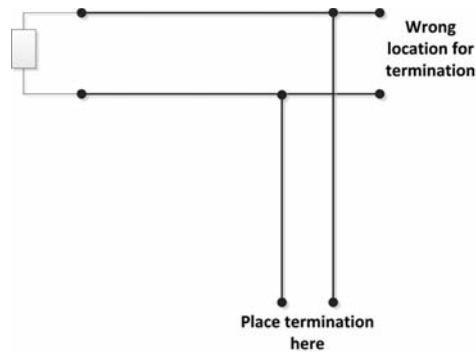
Slika 2.3 – Podjeljeni završetak linije

Na slici 2.4 prikazan je pristrasni podjeljeni završetak linije za koji se koriste razdelnik napona i kondenzator na svakom kraju linije. Kao i podjeljeni prekid, pristrasni podjeljeni prekid povećava elektromagnetnu kompatibilnost komunikacione linije.

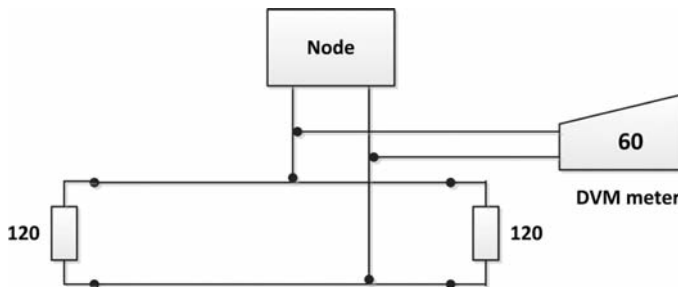
Slika 2.4 – Pristrasni podjeljeni završetak linije

Važno je napomenuti da završni otpornici mora da budu postavljeni na krajevima najdužih linija. Na slici 2.5 jedan završni otpornik je postavljen na pogrešno mesto. Pogrešne vrednosti i pogrešan položaj završnog otpornika prouzrokuju smetnje na liniji.

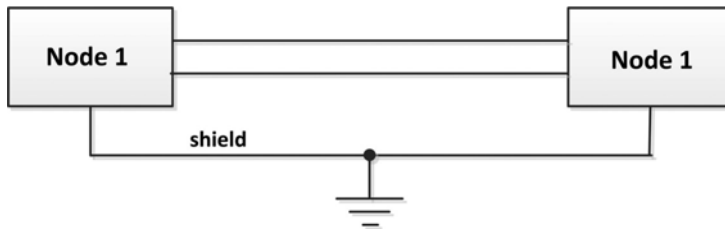
Slika 2.5 – Pogrešan položaj završnog otpornika

Ispravan završetak linije možete da proverite pomoću digitalnog voltmetra za merenje otpora na liniji. Podesite voltmetar da biste izmerili otpor i povežite dva njegova kontakta sa krajevima čvora na liniji (pogledajte sliku 2.6). Voltmetar treba da izmeri 60 oma.

Slika 2.6 – Provera završetka linije

Iako se kod većine primena CAN sistema koriste neoklopljeni kablovi, za mnoge teške radne uslove potrebna je čvrsta veza između komponenata. U takvim uslovima mogu da se koriste oklopljeni kablovi i preporučuje se da oklop kabla bude uzemljen na jednom mestu, koje se nalazi što bliže kablju (pogledajte sliku 2.7). Time se sprečavaju parazitske struje, kao što su petlje uzemljenja koje se formiraju na oklopu i posledična struja koja prolazi kroz oklop između dva uzemljenja.

Slika 2.7 – Pravilno uzemljenje CAN sistema

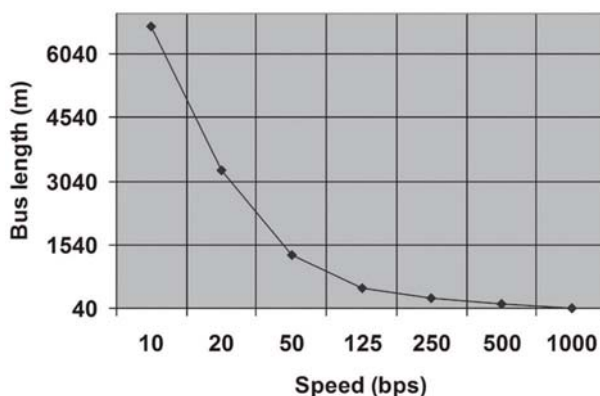
2.3 Brzina prenosa podataka u CAN sistemu

Standard ISO-11899 CAN propisuje da uređaj na komunikacionoj liniji mora da bude u stanju da pokrene kabl od 40 m na 1 Mb/s. U praksi se postiže mnogo veća dužina kabla tako što se smanjuje brzina linije. U tabeli 2.1 navedene su brzine mreže u odnosu na dužinu mrežnog voda i trajanje jednog bita. Na 1000 Kb/s (trajanje jednog bita je 1 μ s) maksimalna dozvoljena dužina kabla je 40 m, dok se na 10 Kb/s (trajanje jednog bita je 100 μ s) maksimalna dozvoljena dužina mrežnog voda povećava na 6700 m.

Brzina prenosa podataka Kb/s)	Trajanje jednog bita (μ s)	Dužina mrežnog voda
10	100	6700
20	50	3300
50	20	1300
125	8	530
250	4	270
500	2	130
1000	1	49

Tabela 2.1 – Brzina prenosa podataka u odnosu na trajanje jednog bita i maksimalnu dužinu mrežnog voda

Grafikon maksimalne brzine prenosa podataka u odnosu na maksimalnu dozvoljenu dužinu mrežnog voda prikazan je na slici 2.8.

Slika 2.8 – Brzina prenosa podataka i maksimalna dužina CAN linije

Poglavlje 3 • Poruke u CAN komunikaciji

Poruke u CAN komunikaciji se šalju i primaju u obliku paketa (**Frames**). Oni su slični **paketima** u TCP/IP mreži u kojoj se stvarni podaci kapsuliraju sa kontrolnim podacima. CAN komunikacija nije kao popularni tip komunikacije Client-Master (klijent-master). U CAN komunikaciji svi čvorovi imaju ista prava i mogu da obavljaju prenos, kao i da primaju podatke u odgovarajućem trenutku.

Neke važne funkcije CAN protokola su sledeće:

- CAN komunikacioni sistem je multimaster sistem. Kada je mreža slobodna, svaki uređaj koji je priključen na liniju može da započne slanje poruke. Kada više uređaja pokuša da pošalje podatke istovremeno, onda može doći do kolizija na liniji. Kolizije se detektuju i izbegavaju pomoću mehanizma za arbitražu.
- CAN protokol je fleksibilan. Uređaji povezani sa linijom nemaju adrese (ili ID-ove čvora), što znači da se poruke ne prenose sa jednog čvora na drugi na osnovu adrese. Umesto toga, svi čvorovi na liniji primaju svaku prenetu poruku, a svaki čvor odlučuje da li će se primljena poruka zadržati ili odbaciti. Jedna poruka može da bude usmerena na određeni uređaj na određenom čvoru ili na više čvorova, što zavisi od toga kako je komunikacioni sistem dizajniran. Poruke imaju identifikatore poruka (**Message Identifiers**) i adresne filtere (**Acceptance Filters**) na svakom čvoru koji odlučuju da li će prihvatiti poruku koja se prenosi na liniji. Još jedna prednost prenosa koji nije zasnovan na adresi je da kada se uređaj dodaje ili uklanja sa linije, nije potrebno menjati podatke o konfiguraciji (tj. linija se “priključuje tokom rada”).
- Poruke koje su poslate na liniju imaju prioritete. Poruka sa nižom vrednošću identifikatora ima viši prioritet.
- Brzina CAN linije nije fiksna. Za uređaje koji su priključeni na liniju brzina komunikacije može da se poveća do dozvoljenog maksimuma.
- CAN sistem sadrži poruku sa zahtevom za podacima (RTR, engl. *Remote Transmit Request*), što znači da čvor na liniji može da zahteva podatke od drugih čvorova. Dakle, umesto da se čeka da čvor kontinuirano šalje podatke, zahtev za podacima može da se pošalje čvoru. Na primer, u vozilu u kome je temperatura motora važan parametar, sistem može da bude napravljen tako da se podaci o temperaturi periodično šalju na liniju. Međutim, elegantnije rešenje je da se podaci o temperaturi zahtevaju po potrebi. Ovim drugim pristupom smanjiće se saobraćaj u komunikaciji i preveliko opterećenje procesora, uz održavanje integriteta.
- Svi uređaji na liniji mogu da detektuju grešku. Uređaj koji je detektovao grešku odmah obaveštava sve druge uređaje o grešci. Čvorovi koji prenose neispravne

podatke ili čvorovi koji neprestano primaju podatke sa greškom će se sami ukloniti sa magistrale.

- Prijemni čvorovi na liniji proveravaju validnost primljenog paketa i potvrđuju konzistentnost. Predajni čvor nadgleda liniju za vreme provere validnosti.
- Na liniji može da bude priključeno više uređaja istovremeno i ne postoje logična ograničenja za broj uređaja koji može da se priključi. U praksi, broj čvorova koji se može dodati liniji je ograničen vremenom kašnjenja linije i električnim opterećenjem na liniji.

U CAN komunikaciji postoje četiri tipa poruke:

- **Poruka sa podacima (Data Frame):** Definiše prenos podataka između čvorova.
- **Poruka sa zahtevom za podacima (Remote Frame):** Ovu poruku koristi čvor da bi zahtevao prenos poruke (tj. podataka) od drugog čvora.
- **Poruka o grešci (Error Frame):** Bilo koji čvor na liniji može da pošalje poruku o grešci kako bi ukazao na grešku.
- **Poruka o zauzetosti (Overload Frame):** Ovu poruku koristi prijemni čvor da bi ukazao da još nije spreman za prijem paketa.

Sada ćemo detaljnije razmatrati svaku poruku.

U suštini postoje dva tipa CAN protokola: 2.0 A i 2.0 B. CAN 2.0A je stariji standard sa 11-bitnim identifikatorom (pogledajte sledeći odeljak), dok je CAN 2.0B noviji prošireni protokol sa 29-bitnim identifikatorom. Kontroleri 2.0B su potpuno kompatibilni sa 2.0A kontrolerima i mogu da primaju/prenose poruke u oba formata.

Prvo ćemo pogledati standardne CAN 2.0 poruke, a u narednim odeljcima ćemo istražiti CAN 2.0B poruke.

Postoje dva tipa 2.0A kontrolera. Prvi tip je u stanju da šalje i prima samo 2.0A poruke, a prijem 2.0B poruka će prouzrokovati grešku. Drugi tip 2.0A kontrolera (poznatiji i kao 2.0 B pasivni kontroler) šalje i prima 2.0A poruke, ali će potvrditi i prijem 2.0B poruka, a zatim ih zanemariti.

3.1 Poruka sa podacima (Data Frame)

Poruku se podacima koristi predajni uređaj da bi poslao podatke prijemnim uređajima na liniji i ova poruka je najvažnija poruka kojom upravlja korisnik. Poruka sa podacima se može poslati kao odgovor na zahtev ili kad god je potrebno poslati vrednost nekog parametra drugim čvorovima na liniji (npr. vrednost temperature se može poslati u periodičnim intervalima).

Na slici 3.1 prikazana je struktura poruke sa podacima. Komunikaciona linija je u stanju mirovanja. Zatim, standardna poruka sa podacima počinje bitom početka poruke (SOF - *Start of Frame*), iza kojeg sledi 11-bitni identifikator i bit zahteva za podacima

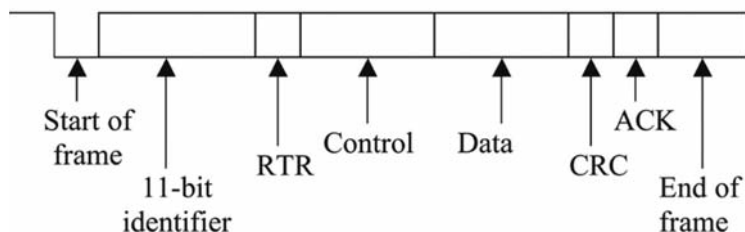

(RTR – *Remote Transmission Request*). Kontrolno polje je široko 6 bitova i označava koliko bajtova podataka se nalazi u polju podataka. Polje podataka može da bude široko od 0 do 8 bajtova i sadrži stvarne podatke koji se šalju. Iza polja podataka sledi 16-bitno polje kontrolnog zbira (CRC) koje proverava da li je sekvenca primljenog bita oštećena ili ne. ACK polje je široko 2 bita i koristi ga predajni čvor da bi primio potvrdu o validnom paketu sa svakog prijemnika. Kraj poruke je označen 7-bitnim poljem kraja poruke (EOF - *End of Frame*). Uzastopne poruke moraju biti odvojene razmakom od 3 bita, koji se naziva razmak između poruka (ITM - *Interframe Space*).

Ukupan broj bitova koje zahteva poruka sa podacima (pod pretpostavkom da se šalju uzastopne poruke):

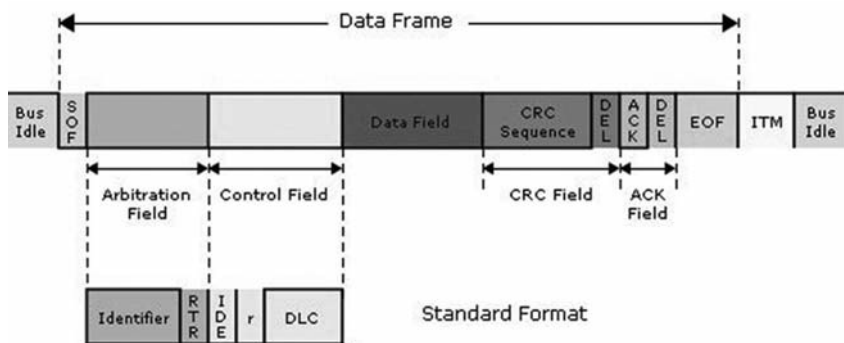
- SOF 1 bit
- Identifikator 11 bitova
- RTR 1 bit
- Kontrola 6 bitova
- Podaci od 0 do 64 bita (0 do 8 bajtova)
- CRC 16 bitova
- ACK 2 bita
- EOF 7 bitova
- ITM 3 bita

Ukupno, od 47 bitova (bez podataka) do 111 bitova (8 bajtova podataka) je potrebno za poruku sa podacima.

Slika 3.1 – Standardna poruka sa podacima

Na slici 3.2 je detaljnije prikazana standardna poruka sa podacima.

Slika 3.2 – Detaljni prikaz standardne poruke sa podacima

3.1.1 Početak poruke (SOF – Start of Frame)

Polje početka okvira je 1-bitno i označava početak poruke sa podacima koja je poslata dok je linija u stanju mirovanja. Smatra se da je linija u stanju mirovanja kada je na liniji prisutna sekvenca od 11 recesivnih bitova (koja sadrži 1 bit ACK graničnika, 7 bitova EOF-a i 3 bitova ITM-a). SOF bit predstavlja dominantno stanje.

Kao što ćemo videti kasnije, polje SOF takođe započinje sekvencom arbitraže na liniji kada više uređaja pokuša da pošalje podatke istovremeno.

3.1.2 Polje arbitraže (Arbitration Field)

Polje arbitraže za standardnu poruku sa podacima je široko 13 bitova i sastoji se od sledeće dve komponente:

- 11-bitni identifikator
- 1-bitna poruka sa zahtevom za podacima (RTR)

11-bitni identifikator (kada je prvo poslat MSB) se koristi za identifikovanje poruka na liniji. Različiti uređaji mogu da šalju poruke koje sadrže različite identifikatore. Na primer, senzor temperature može da šalje poruku sa identifikatorom od 20 brojeva, dok senzor pritiska može da šalje poruku sa identifikatorom od 25 brojeva. Prijemni čvorovi sadrže *adresne filtere* (**Acceptance Filters**) i programiranjem ovih filtera mi možemo da prihvatimo ili odbijemo poruke sa datim brojevima identifikatora. Na primer, ako adresne filtere dva čvora programiramo tako da prihvataju poruke koje sadrže identifikator od 20 brojeva, svaki put kada navedeni čvor senzora temperature pošalje podatke o temperaturi, naša dva čvora će prihvatiti i upotrebiti te podatke o temperaturi. Pomoću 11-bitnog identifikatora može da se podesi najviše 2048 (upotrebljivih 2032) jedinstvenih brojeva identifikatora.

Poruka sa podacima sa nižom vrednošću identifikatora je poruka višeg prioriteta i kao što ćemo ubrzo videti, takvoj poruci je mehanizam za arbitražu odobrio pristup liniji.

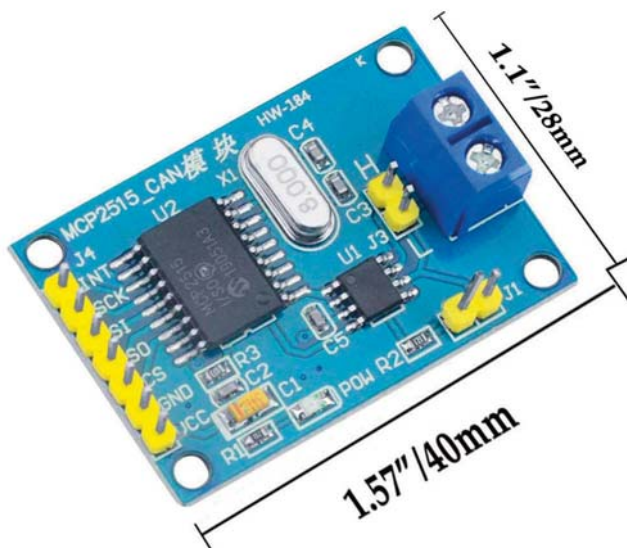
Poglavlje 5 • Interfejs moduli CAN sabirnice

5.1 Pregled

U ovom poglavlju, pridružite nam se u istraživanju modula interfejsa CAN magistrale koji će se koristiti u projektima u ovoj knjizi.

5.2 MCP2515 CAN bus interfejs modul

Postoji mnogo CAN bus modula dostupnih na tržištu od različitih proizvođača. U ovoj knjizi koristimo modul Ioumile MCP2515 prikazan na slici 5.1.

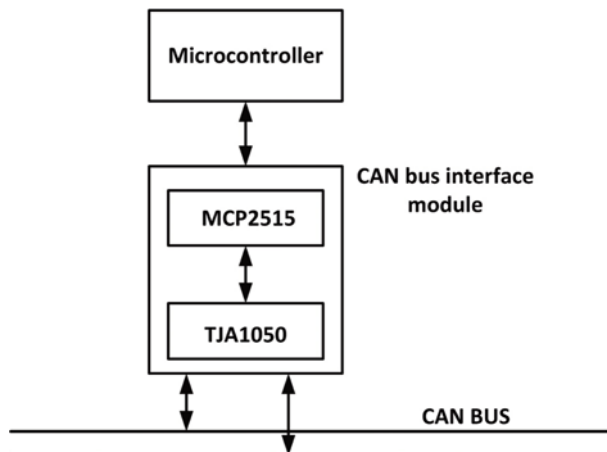

Slika 5.1: Ioumile MCP2515 CAN bus interfejs modul.

Modul je dimenzija 40mm x 28 mm, sa 2-pinskim vijčanim terminalom na jednom kraju ploče za povezivanje na CAN magistralu. Drugi kraj ploče ima 7-pinski priključak sa sledećim definicijama pinova:

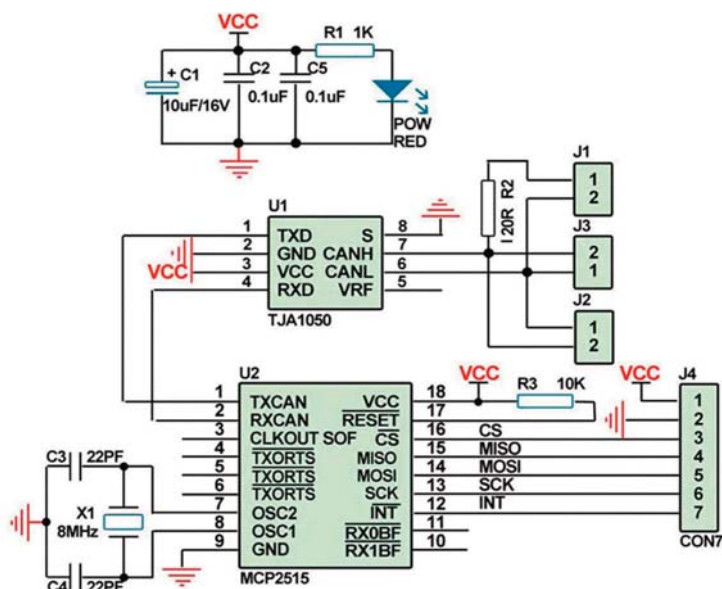
- INT:** interrupt
- SCK:** clock
- SI:** SPI MOSI
- SO:** SPI MISO
- CS:** chip select
- GND:** ground
- VCC:** Power (+5 V)

Na slici 5.2 prikazan je radni blok dijagram interfejs modula CAN magistrale.

Slika 5.2 – Radni blok dijagram

Na slici 5.3 je prikazan električna šema interfejs modula. Modul interfejsa CAN magistrale sadrži dva čipa: CAN Controller (MCP2515) i CAN Transceiver (TJA1050).

Slika 5.3 – Električna šema interfejs modula

Ploča radi sa standardnom SPI magistralom i ima sledeće funkcije:

- MCP2515 CAN Controller čip
- TJA1050 CAN Transciever čip
- Rad sa napajanjem od +5 V
- Radna struja od 5 mA (1 mikroamper struje u stanju mirovanja)

- Ugrađeni završni otpornici od 120 oma
- Rad sa ugrađenim 8-MHz kristalom
- Podrška za CAN V2.0B protokola
- Brzina komunikacije 1 Mb/s
- Količina podataka od 0-8 bajtova
- Radna temperatura: u industrijskoj klasi od $-40\text{ }^{\circ}\text{C}$ do $85\text{ }^{\circ}\text{C}$

Vredi pogledati detalje modula interfejsa CAN magistrale koji se koristi u projektima u ovom poglavlju.

5.2.1 MCP2515 CAN Controller čip

Ovo je 1-Mbps kontroler kompatibilan sa specifikacijom CAN 2.0B protokola. Ovaj čip ima sledeće specifikacije:

- Dva prijemna bafera
- Tri predajna bafera
- Dve prihvatne maske (acceptance mask)
- Šest prihvatnih filtera (acceptance filter)
- SPI interfejs za mikrokontroler
- Pin izlaznog radnog takta
- Pin prekida
- SOF signal je dostupan za nadgledanje
- Low-power operacija

Čip sadrži sledeće module:

- CAN kontroler
- Kontrolna logika
- Logika SPI interfejsa
- Kontrolni i prekidni registri

MCP2515 čip može da radi od $+3,3\text{ V}$ do $+5\text{ V}$. Modul CAN kontrolera se sastoji od softvera CAN protokola (*Engine*), TX i RX bafera, prihvatnih maski i filtera. Proverava se da li poruke otkrivene na magistrali imaju grešaka. Ako nemaju greške, identifikator poruke se upoređuje sa filterima koje definiše korisnik da bi se videlo da li postoji podudaranje. Ako se otkrije podudaranje, modul prihvata poruku i spremna da je mikrokontroler pročita. CRC i bit timing takođe kontroliše modul CAN kontrolera.

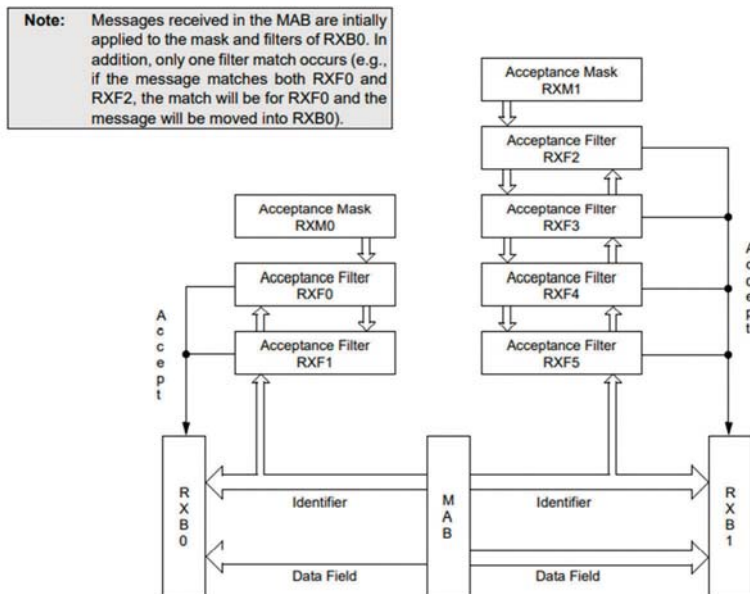
Komunikacija između mikrokontrolera i MCP2515 koristi SPI protokol, a njime upravlja logika SPI interfejsa.

Kontrolna logika je odgovorna za kontrolu svih internih operacija čipa.

Kontrolni i prekidni registri su pod kontrolom kontrolne logike i pružaju mogućnost prekidanja za čip.

Čip MCP2515 se kontroliše pomoću *Serial Peripheral Interface* (SPI) magistrale koja je dostupna na mnogim mikrokontrolerima. Komande i podaci se šalju u čip pomoću SI pina, sa rastućom ivicom CLK ulaznog radnog takta. Slično tome, podaci izlaze iz pina SO na opadajućoj ivici radnog takta. Ulaz za odabir čipa, CS, mora biti nizak za normalan rad uređaja. Registri u uređaju moraju biti programirani pre nego što se uređaj može koristiti u kolu mikrokontrolera.

Kao što je prikazano na slici 5.4, MCP2515 uključuje dva prijemna bafera sa više prihvatnih filtera. Takođe postoji poseban Message Assembly Buffer (MAB) koji se ponaša kao treći bafer u kojem ovaj bafer prima tekstualnu poruku sa magistrale. MAB asemblira sve primljene poruke i ove poruke se prenose u bafere RXB0 i RXB1 samo ako su ispunjeni kriterijumi prihvatnog filtera. Poruke primljene u MAB inicijalno se primenjuju na masku i filtere za RXB0. Osim toga, javlja se samo jedno podudaranje filtera (npr. ako se poruka podudara i sa baferom RXF0 i baferom RXF2, podudaranje će biti za RXF0 i poruka će biti premeštena u bafer RXB0). MCU pristupa jednom baferu, dok je drugi bafer dostupan za prijem poruke ili za zadržavanje prethodno primljene poruke. RXB0 je bafer višeg prioriteta i ima jednu prihvatnu masku i dva prihvatna filtera. RXB1 je bafer nižeg prioriteta, sa jednom prihvatnom maskom i četiri prihvatna filtera koja su povezana sa tim baferom. Poruka se primenjuje na RB0 masku i najpre se filtrira. RX0BF i RX1BF su pinovi Receive-Buffer-Full i mogu se koristiti za označavanje da je važeća poruka učitana u bafer RXB0, a zatim u bafer RXB1. INT pin obezbeđuje prekid MCU-u za veliki broj različitih uslova. Kada dođe do prekida, trebalo bi da proverimo prirodu ovog prekida - da se prekid javio zato što su podaci primljeni, da li je došlo do stanja greške ili nekog drugog stanja.

Slika 5.4 - MCP2515 prijemni baferi

Prihvatni filter i maske za poruke se koriste da bi se utvrdilo da li poruka u Message Assembly Buffer (MAB-u) treba da se učita u neki od prijemnih bafera. Kada je primljena odgovarajuća poruka u MAB, polja identifikatora poruke se upoređuju sa vrednostima filtera. Ako postoji podudaranje, ta poruka će biti učitana u odgovarajući prijemni bafer. U tabeli istinitosti 5.1 je prikazan algoritam za podudaranje maske i filtera.

n bit maske	n bit filtera	bit identifikatora poruke	prihvatanje ili odbijanje
0	x	x	prihvatanje
1	0	0	prihvatanje
1	0	1	odbijanje
1	1	0	odbijanje
1	1	1	prihvatanje

Tabela 5.1 – Tabela istinitosti podudaranja maske i filtera

Kada je bit maske 0, ID-ovi filtera i poruka se ne proveravaju. Primeri podešavanja prihvatnih maski i filtera su prikazani u nastavku.

Primer

Potrebno je primiti CAN frejmove od čvorova 1, 2, 3 i 4. Koje su potrebne vrednosti maske i filtera?

Rešenje

Zapišite binarne vrednosti potrebnih ID-ova:

ID1 = 0000000001

ID2 = 0000000010

ID3 = 0000000011

ID5 = 0000000100

Podesite masku filtera tako da ignoriše bitove ID-a koji su zajednički za sve željene ID-ove, tj. postavite bitove registra maske na 1 ako su ID bitovi isti. Dakle, imamo:

MASK: 1111111000

Gornja maska će prouzrokovati da filter ignoriše tri LSB bita koji nisu zajednički. Sada podesite filter tako da odgovara bilo kom od zajedničkih ID-ova. npr. 0000000001.

Stoga su potrebna sledeća podešavanja:

MASK: 1111111000

FILTER: 0000000001

Primer

Potrebno je primiti CAN frejmove samo sa ID-em 1. Koje će biti vrednosti filtera i maske?

Rešenje

ID: 1 = 0000000001

Potrebna postavka filtera je: 0000000001

Potrebna postavka maske je: 1111111111

Pomoću svih jedinica, svaki bit filtera će se koristiti za proveru dolaznih ID-ova.

5.2.2 TJA1050 CAN Transciever čip

CAN Transciever čip je čip interfejsa između čipa CAN kontrolera i fizičkih žica CAN magistrale. Ovo su osnovne funkcije ovog čipa:

- rad na +5 V
- kompatibilan sa standardom ISO 11898
- diferencijalni prijemnik
- čvor bez napajanja ne ometa linije magistrale
- dominantna time-out funkcija za prenos podataka
- pinovi magistrale su zaštićeni od tranzijenta u automobilskom okruženju
- ulazni nivoi kompatibilni sa 3,3-V i 5-V uređajima
- termički zaštićeni
- može se povezati najmanje 110 čvorova
- struja od 50 mA u dominantnom režimu, 5 mA u recesivnom režimu

U narednim poglavljima ćete otkriti kako se koristi modul interfejsa CAN magistrale u projektima zasnovanim na Arduino Uno-u i Raspberry Pi-u.

Poglavlje 6 - Projekti za Arduino Uno CAN magistralu

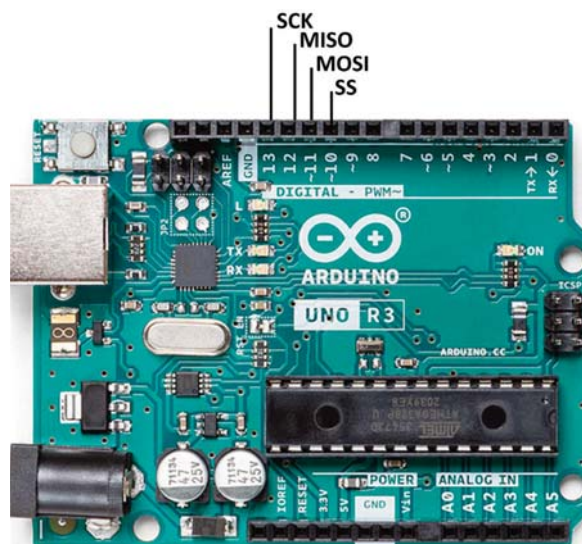
6.1 Pregled

U ovom poglavlju je predstavljen „korak po korak“ razvoj projekata koji koriste Arduino Uno razvojne ploče povezane pomoću CAN magistrale i modula interfejsa CAN magistrale.

6.2 Arduino Uno CAN interfejs magistrale

Interfejs modula CAN magistrale kontroliše SPI magistrala mikrokontrolera. Arduino Uno ima sledeće pinove SPI magistrale (slika 6.1):

MOSI	pin 11
MISO	pin 12
SCK	pin 13
SS	pin 10

Slika 6.1 – Arduino Uno SPI pinovi

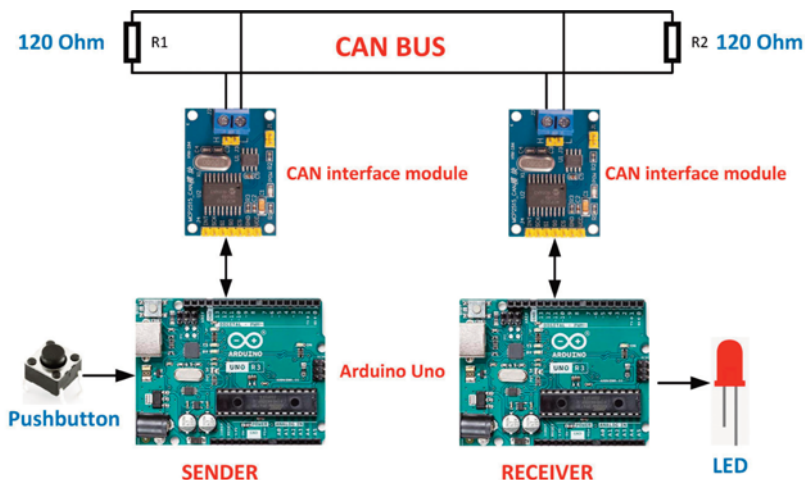
6.3 Projekat 1 - Komunikacija između Arduina i Arduino CAN magistrale

Opis: U ovom jednostavnom projektu imenujete dva Arduino Uno-a kao **GENERATOR** i **SQUARER** i povežite ih na CAN magistralu (tj. imate dva čvora koja se zovu **GENERATOR** i **SQUARER**). Čvor **GENERATOR** će generisati slučajne cele brojeve između 1 i 20 i poslati ih čvoru **SQUARER** u kojem će primljeni brojevi biti kvadrirani i prikazani na serijskom monitoru IDE-a. Cilj je da u ovom projektu pokažemo kako se dva Arduino Uno-a mogu povezati na CAN magistralu.

6.4 Projekat 2 - Taster i LED

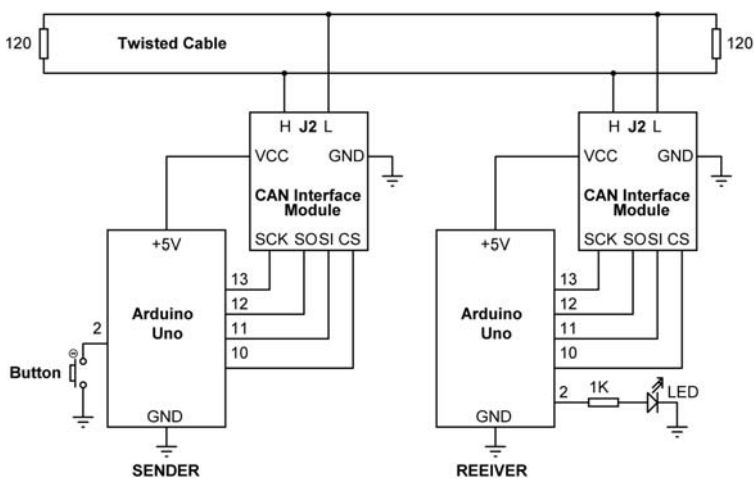
Opis: U ovom projektu dva Arduino Uno-a komuniciraju pomoću CAN magistrale, slično kao u prethodnom projektu. Ovde je dugme povezano sa čvorom **SENDER**, a LED je povezan sa čvorom **RECEIVER**. Pritiskom na dugme uključuje se LED 5 sekundi na čvoru **RECEIVER**.

Blok dijagram - Na slici je prikazan prikazuje blok dijagram projekta.

Slika 6.8 - Blok dijagram projekta

Električna šema - Električna šema projekta je prikazana na slici 6.9. Taster je povezan na pin 2 čvora **SENDER**. LED je povezan na pin 2 čvora **RECEIVER** pomoću eksternog otpornika za ograničavanje struje od 1 kilooma.

Slika 6.9 – Električna šema projekta

Čvor: listing programa SENDER

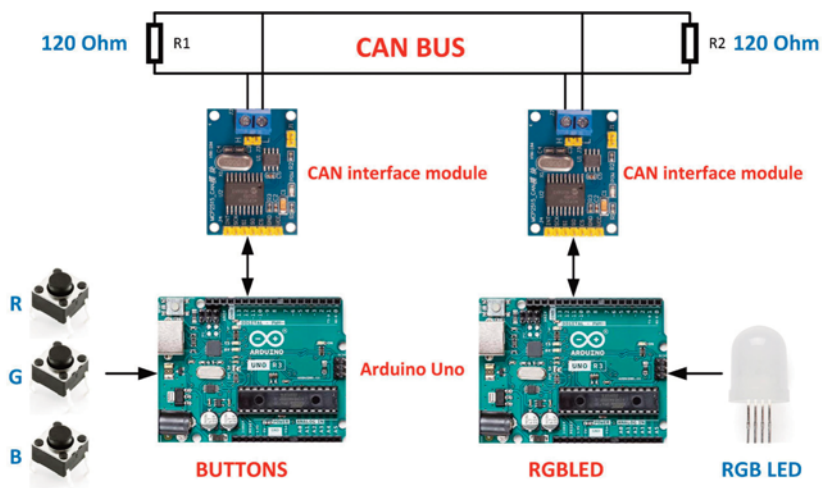
Na slici 6.10 je prikazan listing programa (Program: **SENDER**). Početni delovi programa su slični programu prikazanom na slici 6.4. Ovde je pin 2, na kojem je taster povezan, konfigurisan kao ulazni port sa uključenim unutrašnjim pull-up otpornikom, tako da je podrazumevano stanje dugmeta na logičkoj 1. Unutar glavne programske petlje, stanje dugmeta je provereno. Ako se pritisne dugme (tj. **Button** je 0), onda čvor **SENDER** prenosi broj 1 pomoću CAN magistrale, u suprotnom, se prenosi 0. Kada čvor **RECEIVER** primi 1, on uključuje (ON) LED 5 sekundi. Ovaj proces se ponavlja zauvek dok ga korisnik ne zaustavi.

```
/*-----  
                                SENDER  
                                =====  
  
In this program a button is connecte to pin 2 of node  
SENDER. Pressing the button sends logic 1 to node RECEIVER  
where the LED at node RECEIVER is turned on for 5 seconds.  
The button is pulled-up in software  
  
Author: Dogan Ibrahim  
File  : SENDER  
Date  : December 2022  
-----*/  
  
#include <SPI.h>  
#include <mcp2515.h>  
  
#define CS 10  
int Button= 2;  
  
struct can_frame MyMsg;  
MCP2515 mcp2515(CS);  
  
void setup()  
{  
  SPI.begin();  
  mcp2515.reset();  
  mcp2515.setBaudrate(CAN_500KBPS, MCP_8MHZ);  
  mcp2515.setNormalMode();  
  pinMode(Button, INPUT_PULLUP);      // Pullup button  
}  
  
void loop()  
{  
  while(digitalRead(Button) == 1);    // Wait if not pressed  
  while(digitalRead(Button) == 0);    // Wait until released  
  MyMsg.can_id = 0x30;  
}
```

6.9 Projekat 7: RGB displej sa dugmadima

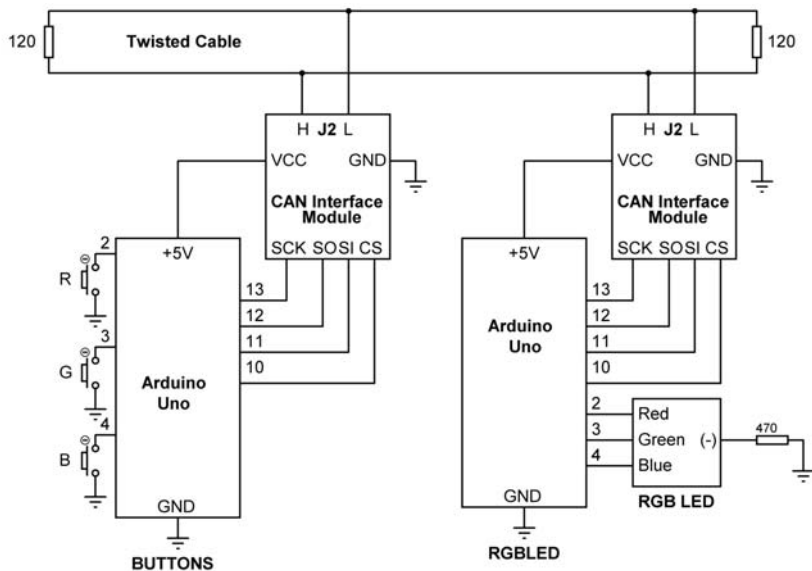
Opis - U ovom projektu postoje dva čvora: **RGBLED** i **BUTTONS**. **RGB** je LED modul sa tri LED-a koje emituju crveno, zeleno i plavo svetlo. LED ima zajednički pin (npr. zajedničku katodu) koji je obično povezan sa zemljom pomoću otpornika koji ograničava struju. Čvor **BUTTONS** ima tri dugmeta označena R, G i B. Pritiskom na dugme R šalje se komanda čvoru **RGBLED** da prikaže crveno, pritiskom na G prikazuje zeleno itd.

Blok dijagram - Na slici 6.27 je prikazan blok dijagram projekta.

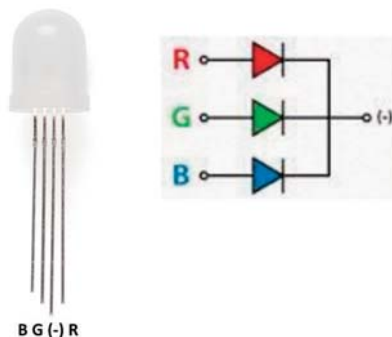
Slika 6.27 – Blok dijagram projekta

Električna šema - Električna šema je prikazana na slici 6.28. Dugmad R, G i B su povezani na pinove 2, 3 i 4 porta čvora **BUTTONS**. Crveni, zeleni i plavi pinovi RGB LED-a povezani su na pinove 2, 3 i 4 čvora **RGBLED**, tim redom, pomoću otpornika za ograničavanje struje.

Slika 6.28 – Električna šema projekta

Na slici 6.29 je prikazan tipičan RGB LED. RGB LED-ovi su dva tipa: zajednička katoda i zajednička anoda. U ovom projektu se koristi tip zajedničke katode. Imajte na umu da je dugi vod uobičajeni katodni pin.

Slika 6.29 – Tipičan RGB LED

Čvor: listing programa **BUTTONS**

Na slici 6.30 je prikazan listing programa (Program: **BUTTONS**). Unutar funkcije **setup()**, CAN magistrala je konfigurirana, a dugmad su konfigurirana kao ulazi sa uključenim unutrašnjim pull-up otpornicima. Unutar glavne programske petlje, proverava se stanje dugmadi i ako se pritisne dugme, onda se broj šalje pomoću CAN magistrale do **RGBLED** čvora da bi se uključio (ON) potreban LED. Sledeći brojevi poslati pomoću CAN magistrale odgovaraju LED-ovima:

```

lcd.print(" %"); // Display %
}
}

```

Slika 6.41 – Program: **THDISP2**

Na slici 6.4 je prikazan primer displeja.

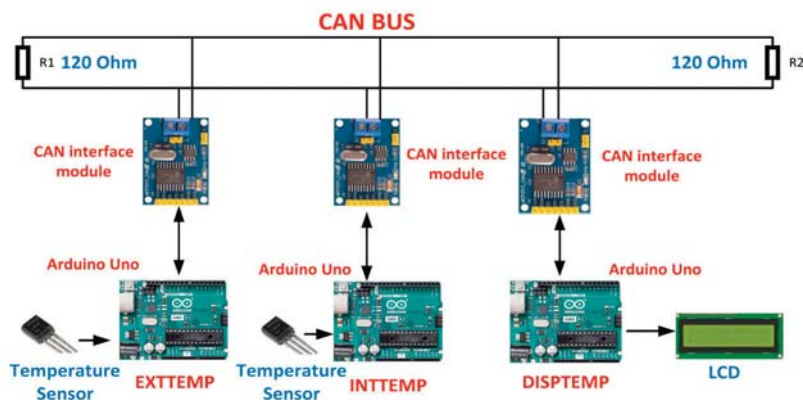

Slika 6.42 – Primer displeja

6.11 Projekat 9 - CAN magistrala sa 3 čvora: Spoljno i unutrašnje merenje temperature

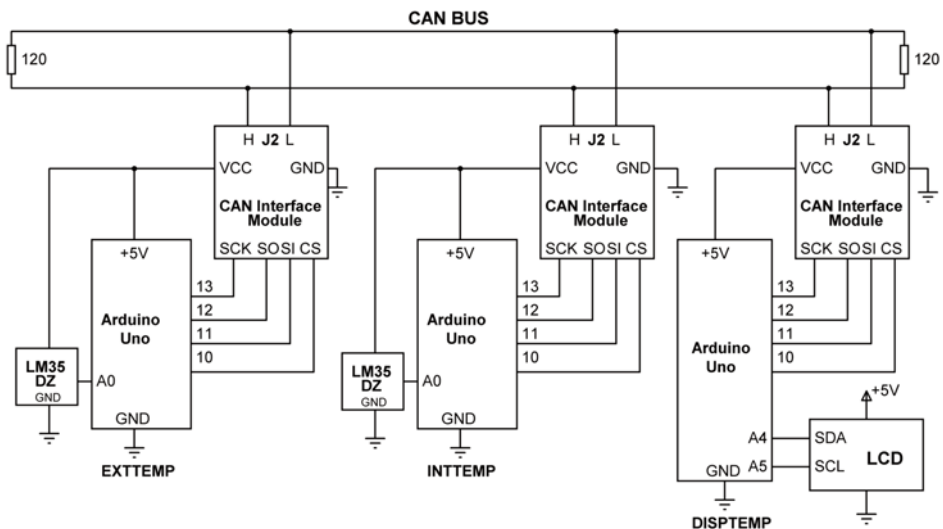
Opis - U ovom projektu se koriste 3 čvora: **EXTTEMP**, **INTTEMP** i **DISPTEMP**. Čvorovi **EXTTEMP** i **INTTEMP** mere spoljnu i unutrašnju temperaturu okoline. Čvor **DISPTEMP** prima podatke o temperaturi od druga dva čvora i prikazuje ih na LCD-u. Spoljna temperatura se prikazuje na svake 2 sekunde, dok se unutrašnja temperatura prikazuje na svakih 5 sekundi.

Blok dijagram – Na slici 6.43 je prikazan blok dijagram projekta.

Slika 6.43 - Blok dijagram projekta

Električna šema – Električna šema je prikazana na slici 6.44. Senzora tipa LM35 se koriste u čvorovima **EXTTEMP** i **INTTEMP**, koji su povezani na analogne ulaze A0 Arduino Uno-a. I²C LCD se koristi za prikaz temperatura na čvoru **DISPTEMP**.

Slika 6.44 - Električna šema projekta

Čvor: listing programa EXTTEMP

Na slici 6.45 je prikazan listing programa (Program: EXTTEMP). U ovom programu, ID CAN magistrale je postavljen na 0x30. Ovaj program čita temperaturu sa analognog ulaza A0, pretvara je u stepene Celzijusa, a zatim je šalje pomoću CAN magistrale sa CAN ID-om postavljenim na 0x30. Šalje se samo jedan bajt.

```

/*-----
                                EXTTEMP
                                =====

This program reads the external ambient temperature and sends
it over the CAN bus every 2 seconds

Author: Dogan Ibrahim
File  : EXTTEMP
Date  : December 2022
-----*/

#include <SPI.h>
#include <mcp2515.h>

#define CS 10
int T = A0;
int val = 0;
float temp;

struct can_frame MyMsg;
MCP2515 mcp2515(CS);                                     // SPI CS

```

Poglavlje 7 - Uslovi grešaka na CAN magistrali

7.1 Pregled

Pre nego što razmotrimo detalje o tipovima grešaka CAN magistrale, vredi pogledati mehanizme „umetanja bitova“ na magistrali.

7.2 Umetanje bitova

CAN standard navodi da svi bitovi istog polariteta (recesivni ili dominantni) na magistrali koji su duži od 5 bita predstavljaju kršenje standarda. U stvari, ovaj standard je korišćen za slanje okvira grešaka na magistralu, koji se sastoji od 6 dominantnih bitova u nizu.

U nekim aplikacijama može biti potrebno poslati više od 5 bitova istog polariteta (npr. bitovi podataka mogu sadržati više od 5 bitova istog polariteta). Ova vrsta situacije se rešava na magistrali, tako što predajni čvor umeće malo suprotnog polariteta posle petog bita. Prijemni čvor onda uklanja taj bit. Ovaj mehanizam koji se naziva umetanje bitova omogućava sinhronizaciju operacija prenosa i prijema kako bi se sprečile greške u vremenu. Imajte na umu da se okviri greške i preklapanja prenose bez umetanja bitova. Takođe, tokom prijema, ako je šesti bit isti kao peti, onda se na magistrali javlja greška umetanja.

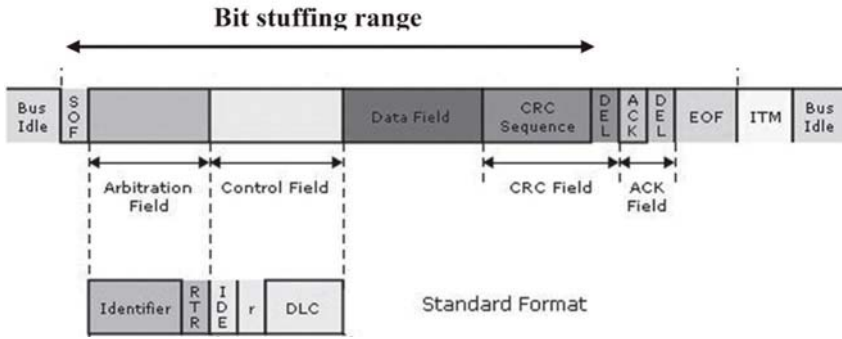
Umetanje bitova je dozvoljeno iz polja SOF (Start of Frame) u polje CRC (Cyclic Redundancy Check) (pogledajte sliku 7.1). Međutim, umetanje bitova nije dozvoljeno u statičnim poljima okvira, tj. nije dozvoljeno u sledećim poljima:

- CRC graničnik
- ACK polje
- EOF polje
- Razmak između okvira

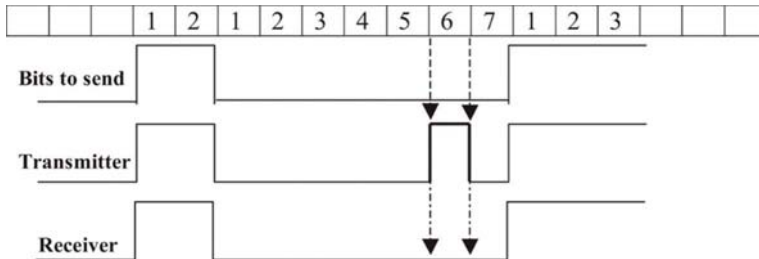
Na slici 7.2 je prikazan primer umetanja bitova u kojima je predajni čvor dodao recesivni bit posle petog dominantnog bita. Prijemni čvor je uklonio ovaj bit, pa je više od 5 dominantnih bitova uspešno preneto na magistralu.

Slično tome, na slici 7.3, predajni čvor je dodao dominantni bit posle petog recesivnog bita. Prijemni čvor je ponovo uklonio umetnuti bit, pa je više od 5 recesivnih bitova uspešno preneto na magistralu.

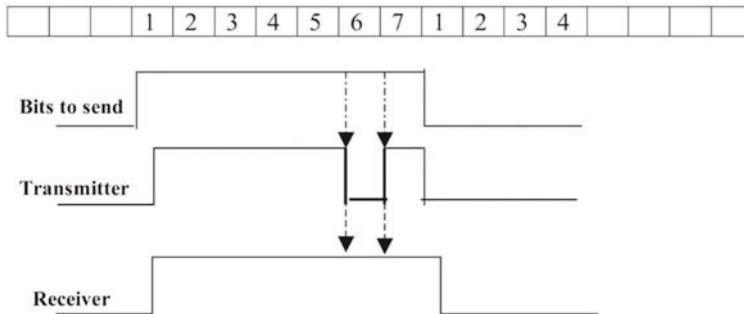

Slika 7.1 - Polja u kojima se može koristiti umetanje bitova

Slika 7.2 - Primer umetanja bita (dodavanje recesivnog bita)

Slika 7.3 – Primer umetanja bitova (dodavanje dominantnog bita)

7.3 Detekcija greške CAN magistrale

Postoji pet tipova grešaka koje se mogu javiti na magistrali. Ako je primećena bilo koja od ovih grešaka, greške okvira se prenose, što uzrokuje da se trenutni okvir na magistrali deklarira neispravnim i odbacuju ga svi čvorovi na magistrali. Tipovi grešaka su:

- Greška bita
- Greška umetanja bitova
- CRC greška
- Greška okvira
- ACK greška

Sada, hajde da detaljnije pogledamo ove uslove grešaka.

7.3.1 Greška bita

Kada čvor prenosi bit na magistrali, on takođe nadgleda magistralu i upoređuje preneti bit sa stvarnim nivoom na magistrali. Kaže se da se greška u bitu dešava kada preneti bit nije na istom nivou kao nivo bita na magistrali.

Imajte na umu da se greška bita neće desiti tokom faze arbitraže u kojoj čvor prenosi recesivni bit, dok drugi čvor prenosi dominantni bit. Takođe, dok čvor prenosi okvir greške sa 6 uzastopnih recesivnih bitova, ako je dominantni bit otkriven na magistrali, to neće izazvati grešku bita.

7.3.2 Greška umetanja bitova

Greška umetanja bita će se desiti ako je šesti bit na magistrali isti kao peti bit. Imajte na umu da tokom prenosa okvira greške ili preklapanja neće doći do grešaka pri umetanju bitova (iako se šalje 6 uzastopnih dominantnih bitova).

7.3.3 CRC greška

Predajni čvor izračunava CRC koristeći sve bitove, od SOF-a do kraja polja podataka, a zatim umeće izračunatu vrednost u okvir odmah iza polja podataka. Svi prijemni čvorovi takođe izračunavaju CRC i očekuju da će pronaći istu vrednost kao primljenu vrednost unutar okvira. CRC greška će se desiti ako CRC vrednost koju šalje predajni čvor (unutar okvira) nije ista kao CRC vrednost koju izračunava bilo koji prijemni čvor (izračunat korišćenjem primljenih bitova od SOF-a do kraja polja podataka).

Kada se primeti CRC greška, okvir greške se šalje nakon kašnjenja od 2 bita tako da se ne može pomešati sa ACK slotom.

7.3.4 Greška okvira

Greške okvira odnose se na greške u formatu okvira. Greška okvira će biti primećena kada statičko polje okvira nije ono što je očekivano. Na primer, ako ACK graničnik ili CRC graničnik nedostaju ili ako EOF polje sadrži dominantne bitove ili ako razmak između okvira sadrži dominantne bitove.

7.3.5 ACK greška

Predajni čvor nadgleda magistralu i očekuje dominantni bit tokom ACK slota. ACK greška će se desiti ako čvor za prenos otkrije recesivni bit tokom ACK slota.

7.4 Ograničavanje greške na CAN magistrali

CAN magistrala se odlikuje visokom pouzdanošću. U stanju je da otkrije greške, ali i da ih reši ako se otkriju bilo kakve abnormalnosti. Svaki čvor ima mogućnost signa-

Poglavlje 8 - Analizatori CAN magistrale

8.1 Pregled

Analizatori CAN magistrale su hardverske i softverske alatke koje mogu biti korisne tokom razvoja projekata zasnovanih na CAN magistrali. U ovom poglavlju je ukratko predstavljeno nekoliko ovih alatki.

8.2 Analizatori CAN magistrale

U suštini, analizator CAN magistrale sastoji se od malog dela hardvera (koji se naziva hardver analizatora) i namenskog softvera (koji se naziva softver analizatora, a koji se obično pokreće na računaru). Jedan kraj hardvera analizatora je priključen na CAN magistralu kao čvor, dok je drugi kraj obično povezan sa računarom pomoću USB-a. Kada se softver analizatora aktivira, hardver analizatora počinje da prikuplja sve okvire poslate pomoću magistrale, sa vremenskim žigom. Prikupljeni podaci se mogu analizirati i mogu se otkriti bilo kakve greške u prenosu podataka ili vremenske greške na magistrali. Analizator magistrale može biti veoma koristan tokom razvoja projekta zasnovanog na CAN magistrali. Osim toga, ove alatke su dragocena nastavna sredstva pomoću kojih učenici mogu lako analizirati prikupljene strukture podataka i detalje o vremenu i učiti o principima komunikacije podataka na CAN magistrali. U ovom odeljku ćemo pogledati neke od popularnijih alatki za analizu CAN magistrale koji su komercijalno dostupni.

8.2.1 Microchip, Inc. analizator CAN magistrale

Ovo je jeftina alatka (pogledajte sliku 8.1) koji je razvio Microchip Inc, a koji se može koristiti tokom razvoja i otklanjanja grešaka na CAN mreži. Alatka podržava CAN 2.0B i ISO11898-2 i uključuje grafički softver koji olakšava analizu mreže CAN magistrale. Ovo su osnovne funkcije ove alatke:

- podržava standarde CAN 2.0B i ISO11898-2
- korisnički interfejs računara za funkcije kao što su konfiguracija, praćenje, prenos, filter itd.
- direktan pristup CAN H i CAN L, CAN TX i CAN RX signalima za debugovanje
- fleksibilne opcije interfejsa CAN magistrale, kao što su standardni DB9 konektor ili vijčani terminali
- softverska kontrola završnog otpornika i LED displeja za status, saobraćaj i greške magistrale

Slika 8.1 - Microchip, Inc. analizator CAN magistrale (www.microchip.com)

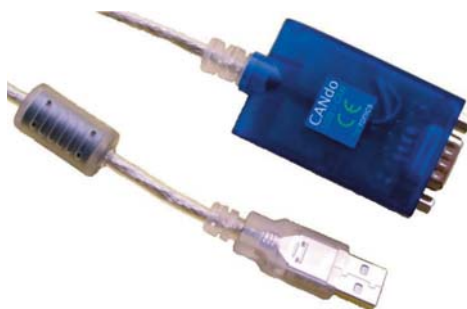
Primer prikaza ove alatke je na slici 8.2.

Rolling Trace											
TRACE ID	DLC	DATA 0	DATA 1	DATA 2	DATA 3	DATA 4	DATA 5	DATA 6	DATA 7	TIME STAMP (ms)	TIME DELTA (ms)
RX	7	0x03	0x00	0x33	0x00	0x88	0x00	0x52		196.2732	0.012
RX	7	0x03	0x00	0x33	0x00	0x88	0x00	0x52		196.2612	0.010
RX	7	0x03	0x00	0x33	0x00	0x88	0x00	0x52		196.2512	0.008
RX	7	0x03	0x00	0x33	0x00	0x88	0x00	0x52		196.2432	0.010
RX	7	0x03	0x00	0x33	0x00	0x88	0x00	0x52		196.2332	0.012
RX	7	0x03	0x00	0x33	0x00	0x88	0x00	0x52		196.2212	0.010
RX	7	0x03	0x00	0x33	0x00	0x88	0x00	0x52		196.2112	0.008
RX	7	0x03	0x00	0x33	0x00	0x88	0x00	0x52		196.2032	0.010
RX	7	0x03	0x00	0x33	0x00	0x88	0x00	0x52		196.1932	0.012
RX	7	0x03	0x00	0x33	0x00	0x88	0x00	0x52		196.1812	0.010
RX	7	0x03	0x00	0x33	0x00	0x88	0x00	0x52		196.1712	0.008
RX	7	0x03	0x00	0x33	0x00	0x88	0x00	0x52		196.1632	0.010
RX	7	0x03	0x00	0x33	0x00	0x88	0x00	0x52		196.1532	0.012
RX	7	0x03	0x00	0x33	0x00	0x88	0x00	0x52		196.1412	0.010
RX	7	0x03	0x00	0x33	0x00	0x88	0x00	0x52		196.1312	0.010

Slika 8.2 – Prikaz primera Microchip, Inc. analizatora CAN magistrale

8.2.2 CANdo

Ovo je interfejs USB-CAN magistrale (pogledajte sliku 8.3) koji se direktno povezuje između računara i mreže CAN magistrale. Zajedno sa CANdo aplikacijom, pruža moćno sredstvo za analizu bilo koje CAN mreže. Ova alatka podržava i CAN 2.0A i CAN 2.0B.

Slika 8.3 - CANdo analizator (www.cananaliser.com)

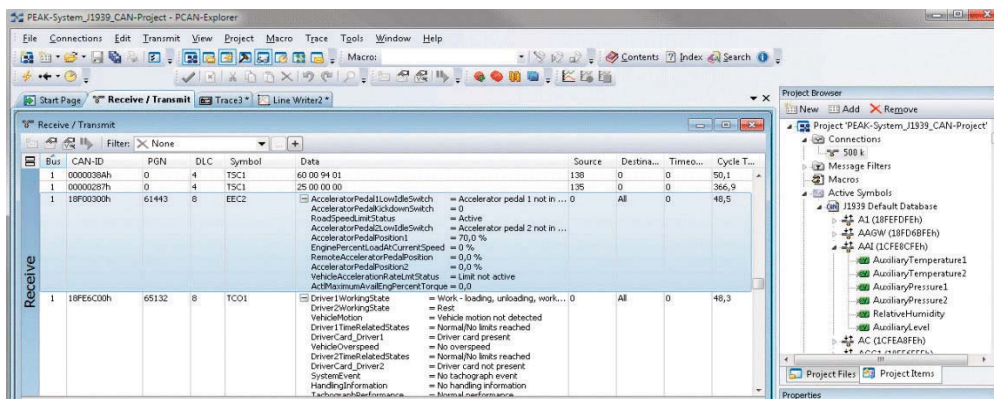
Primer prikaza ove alatke je na slici 8.4.

Type	Time	ID	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	ASCII	Count	Period
11	3.1886	7F0	?	?	?							4	1.0000
29	3.3028	18EA0500	?	?	?								
11	3.3028	7F0	01	04	01	00	00	00	00	00			
29	3.3881	1200000	50	80	FF	FF	FF	FF	FF	FF	P	21	0.1997
29	3.4028	18EA0500	?	?	?								
11	3.4028	7D2	02	55	AA	00	50	02	00	00	U P		
11	3.4028	7F0	01	04	01	00	00	00	00	00			
29	3.5027	18EA0500	?	?	?								
11	3.5027	7F0	01	04	01	00	00	00	00	00			
29	3.5881	1200000	50	80	FF	FF	FF	FF	FF	FF	P	22	0.1999
29	3.6028	18EA0500	?	?	?								
11	3.6028	7D2	02	55	AA	00	50	02	00	00	U P		
11	3.6028	7F0	01	04	01	00	00	00	00	00			
29	3.7028	18EA0500	?	?	?								
11	3.7028	7F0	01	04	01	00	00	00	00	00			
29	3.7881	1200000	50	80	FF	FF	FF	FF	FF	FF	P	23	0.2000
29	3.8028	18EA0500	?	?	?								
11	3.8028	7D2	02	55	AA	00	50	02	00	00	U P		
11	3.8028	7F0	01	04	01	00	00	00	00	00			
29	3.9027	18EA0500	?	?	?								
11	3.9027	7F0	01	04	01	00	00	00	00	00			
29	4.0028	18EA0500	?	?	?								
11	4.0028	7D2	02	55	AA	00	50	02	00	00	U P		
29	4.0028	1FF8000	FD	45	00	A0	22	FF	FF	FF	E "		
11	4.0028	7F0	01	04	01	00	00	00	00	00			
29	3.9881	1200000	50	80	FF	FF	FF	FF	FF	FF	P	24	0.1999

Slika 8.4 - Primer prikaza iz CANdo-a

8.2.3 PCAN Explorer

Program PCAN Explorer (slika 8.5) pokazuje šta se dešava na CAN magistrali, može se koristiti i za kontrolu i interakciju sa sistemima CAN magistrale, za debugovanje u sistemu ili za PC program koji ga pokreće.

Slika 8.5 - PCAN Explorer (www.computer-solutions.co.uk)

Ovo su neke od specifikacija PCAN Explorer-a:

- Prikazuje sve primljene poruke u listi primanja koja sadrži ID poruke, dužinu i bajtove podataka.
- Prikazuju se primljeni udaljeni okviri, broj i interval prijema.
- Bilo koji broj poruka može da se stavi u listu za slanje da bi bile poslate u fiksnim intervalima, ručno, sa funkcijskih tastera ili kao odgovor na zahtev udaljenog okvira.

Poglavlje 9 – Projekti za Raspberry Pi CAN magistrale

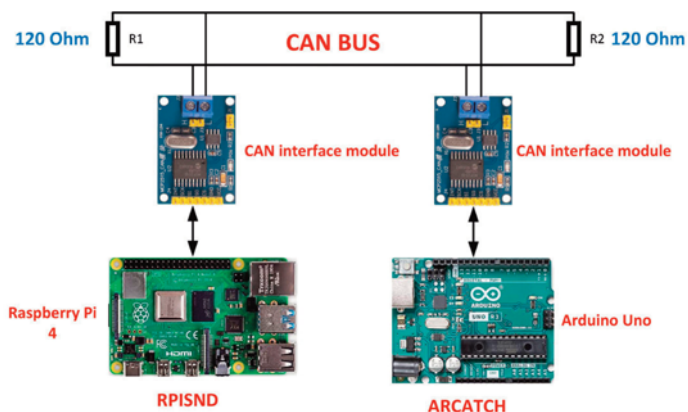
9.1 Pregled

U ovom poglavlju ćete razvijati projekte koristeći Raspberry Pi razvojne ploče povezane pomoću CAN magistrale i modula interfejsa CAN magistrale. U projektima ćete koristiti Raspberry Pi 4.

9.2 Projekat 11: Jednostavna komunikacija Raspberry Pi – Arduino Uno CAN magistrala

Opis - U ovom projektu koriste se dva čvora: **RPISND** i **ARCATCH**. Čvor **RPISND** je Raspberry Pi čvor. Ovaj čvor prenosi brojeve i slova pomoću CAN magistrale. **ARCATCH** je Arduino Uno čvor koji prima te brojeve i slova i prikazuje ih na serijskom monitoru.

Blok dijagram - Na slici 9.1 je prikazan blok dijagram.

Slika 9.1 - Blok dijagram projekta

Pinovi SPI magistrale Raspberry Pi-a 4: Na slici 9.2 je prikazan dijagram Raspberry Pi 4 pina. Postoje dva SPI porta (SPI0 i SPI1) sa sledećim GPIO pinovima:

SPI0 GPIO pinovi	SPI funkcija
GPIO 7	CE1
GPIO 8	CE0
GPIO 9	MISO
GPIO 10	MOSI
GPIO 11	SCLK
SPI1 GPIO pinovi	SPI funkcija
GPIO 16	CE2
GPIO 17	CE1
GPIO 18	CE0

GPIO 19	MISO
GPIO 20	MOSI
GPIO 21	SCLK

Podrazumevano, SPI0 je omogućen. SPI1 se može omogućiti unošenjem sledećeg iskaza u datoteku */boot/config.txt*:

dtoverlay=spi1-3cs

PIN	NAME	NAME	PIN
01	3.3V DC Power	5V DC Power	02
03	GPIO02 (SDA1, I2C)	5V DC Power	04
05	GPIO03 (SDL1, I2C)	Ground	06
07	GPIO04 (GPCLK0)	GPIO14 (TXD0, UART)	08
09	Ground	GPIO15 (RXD0, UART)	10
11	GPIO17	GPIO18(PWM0)	12
13	GPIO27	Ground	14
15	GPIO22	GPIO23	16
17	3.3V DC Power	GPIO24	18
19	GPIO10 (SP10, MOSI)	Ground	20
21	GPIO09 (SP10, MISO)	GPIO25	22
23	GPIO11 (SP10, CLK)	GPIO08 (SP10, CE0_N)	24
25	Ground	GPIO07 (SP10, CE1_N)	26
27	GPIO00 (SDA0, I2C)	GPIO07 (SCL0, I2C)	28
29	GPIO05	Ground	30
31	GPIO06	GPIO12 (PWM0)	32
33	GPIO13 (PWM1)	Ground	34
35	GPIO19	GPIO16	36
37	GPIO26	GPIO20	38
39	Ground	GPIO21	40

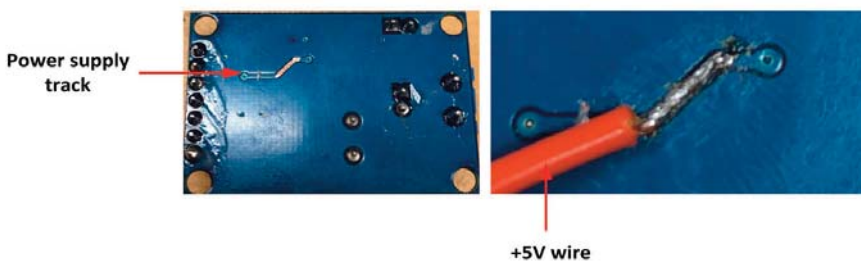
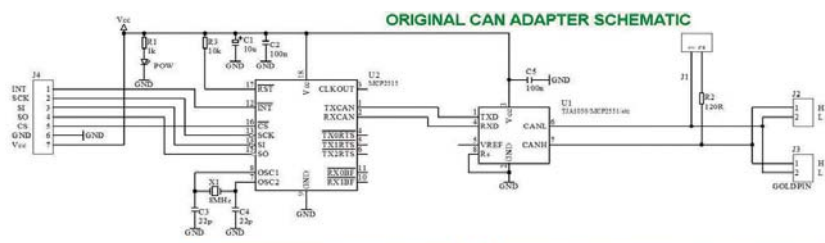
Slika 9.2 - Raspberri Pi 4-pinska konfiguracija

Električna šema - MCP2515 čip radi sa napajanjem od +3,3 do +5 V. Nažalost, TJA1050 čip radi samo na +5 V i napajanje čipova MCP2515 i TJA1050 na modulu interfejsa CAN magistrale je uobičajeno. Raspberry Pi nije kompatibilan sa +5 V, tako da ne možete povezati modul interfejsa CAN magistrale direktno na Raspberry Pi. Rešenja su ipak dostupna.

- 1 Možete da koristite kola otpornog naponskog razdelnika da biste smanjili napone na pinu SO i INT modula interfejsa sa 5 V na 3,3 V tako da budu kompatibilni sa Raspberry Pi ulazima. Problem je u tome što takođe morate povećati izlazne napone Raspberry Pi SI, CS i MOSI sa 3,3 V na 5 V, pošto MCP2525 zahteva najmanje $0,7 \times 5 = 3,5$ V za svoj visoki ulazni napon. To zahteva upotrebu modula prevodioca naponskog nivoa.
- 2 Drugo rešenje je da uklonite TJA1050 čip iz modula interfejsa i zamenite ga predajnim modulom CAN magistrale koji može da radi na 3,3 V (npr. SN65HVD230). To zahteva dobro iskustvo u elektronskom lemljenju!
- 3 Drugo rešenje, koje se koristi u ovoj knjizi, je da se odvoje uobičajeni +5 V kanali napajanja na modulu interfejsa. Interfejs modul je jeftin i to je opravdano.

Ovde morate da isečete trag na zadnjoj strani interfejs ploče koja povezuje pin za napajanje čipa MCP2515 sa pinom za napajanje TJA1050 (slika 9.3). Sečenje PCB traga je odgovornost čitaoca! Zatim zalemite žicu na zadnjoj strani ploče na pin za napajanje TJA1050 čipa (slika 9.3). Alternativno, nakon sečenja traga, možete povezati tanku žicu na jedan kraj komponente C5 blizu pina 3 (pina za napajanje) TJA1050 (slika 9.3). Zatim bi trebalo da povežete pin VCC zaglavlja na +3,3 V Raspberry Pi (Pin 1), a upravo zalemljenu žicu na +5 V Raspberry Pi (Pin 2). Upravo zalemljena žica je prikazana kao NS* na slici 9.4. Napomena: TJA1050 čip može da troši do 75 mA struje. Tokom ponovnog pokretanja, Raspberry Pi 4 može da troši visoku struju iz izvora napajanja. Ako imate dodatne uređaje povezane na vaš Raspberry Pi 4, kao što su SSD disk, CPU ventilator i druge uređaje sa interfejsom, struja koju obezbeđuje napajanje možda neće biti dovoljna i vaš Raspberry Pi 4 se možda neće pravilno pokrenuti. Ako se to desi, trebalo bi da uklonite pin TJA1050 +5 V sa +5 V Raspberry Pi-a 4 dok se Raspberry Pi 4 ne pokrene, a zatim ga povežite na +5 V Raspberry Pi 4.

Slika 9.3 - Razdvajanje pinova napajanja MCP2515 i TJA1050

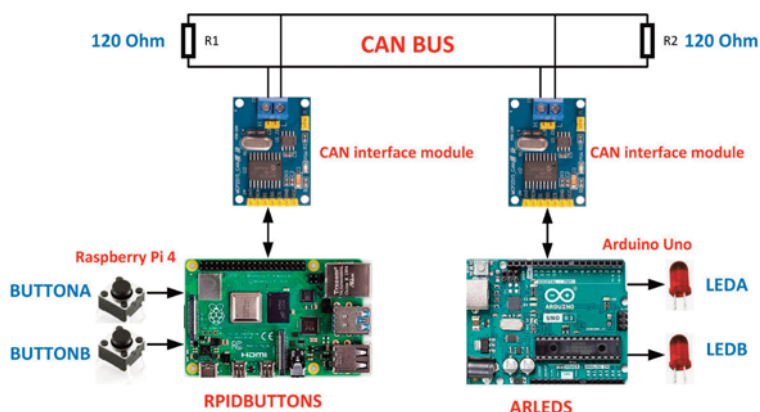
Ako nema poruke, možete da prikažete:

```
if message is None:  
    print("No message received, timeout")
```

9.6 Projekat 14 - Kontrolisanje LED-ova pomoću dugmadi

Opis - U ovom projektu se koriste dva čvora: **RPIBUTTONS** i **ARLEDS**. **RPIBUTTONS** je Raspberry Pi čvor, koji ima dva tastera sa oznakama **BUTTONA** i **BUTTONB**. Pritiskom na dugme **BUTTONA** prenosi se znak **A** pomoću CAN magistrale. Slično tome, pritiskom na **BUTTONB** prenosi se znak **B** pomoću magistrale. Čvor **ARLEDS** je kao u prethodnom projektu i uključuje **LEDA** na svake 3 sekunde kada se pritisne **BUTTONA**, a **LEDB** kada se pritisne **BUTTONB**.

Blok dijagram – Na slici 9.16 je prikazan blok dijagram projekta.

Slika 9.16 - Blok dijagram projekta

Električna šema – Električna šema je prikazana na slici 9.17. LED-ovi su povezani sa pinovima 2 i 3 Arduino Uno porta. Dugmad su povezana na pinove Raspberry Pi porta GPIO2 i GPIO3 kao što je prikazano na slici.